

AZ ÉN PERFORMATÍV NYELVEM A LÉLEK KIRAKATBA TÉTELE

Szántusz Noémivel (Noyával) Kedves Kriszta beszélgetett

2021-ben, az egyetemi tanulmányaink végeztével néhányan (színészek és teatrológusok) úgy döntöttünk, színház által nevelnénk, kísérleteznénk. Együtt bontogatnánk tovább szárnyainkat. Varga Péter, Tatár Zsuzsa, Fazakas Réka, Szántusz Noémi és én. Azóta eltelt két év, és az Untitled Theatre Projecttel létrehoztunk két előadást.¹ De mint azt tudjuk, művészetből nem lehet megélni, így mindannyian foglalkozunk még valamivel. Így van ezzel Noémi is, aki különböző kreatív színházi projekteken vesz részt Budapesten a Nemzeti Performansz Színház Kollektíva tagjaként, emellett rendez, és egyéni előadásait játssza. Budapesten olyan helyeken láthatók az előadásai, mint a Trafó Kortárs Művészetek Háza vagy a Jurányi Produkciós Közösségi Inkubátorház, emellett játszik Szegeden és fesztiválokra utaztatja előadásait.

A nagy kacsashow, Noya 2022-ben bemutatott lakodalmas performansz-előadása számomra színházi játék, együttlét, a találkozás

¹ Az Untitled Theatre Project eddigi előadásai: *Vigyázz, kész, állj!*, 2021; *János nem vitéz*, 2022. Alkotók: Fazakas Réka, Kedves Kriszta, Szántusz Noémi (Noya), Tatár Zsuzsa, Varga Péter. A *Vigyázz, kész, állj!* című osztálytermi mozgókép a bullying tematikáját járja körül, míg a *János nem vitéz* című immerszív játék a gyászfeldolgozás szemszögéből közelíti meg János Vitéz történetét.

megteremtése. Színház és rítus egyben. Ismeretlenekből ismerőssé válhatunk általa. Megismerjük Noémit egyre közelebről, egyre bensőségebben, mindezt úgy, hogy nem zavaró az interakció, nincs rám erőltetve semmi, és így tud a végén igazi közösségi eseménnyé válni. Hiszek ennek a színháznak az erejében, ezért is örülök, hogy ez a beszélgetés megvalósult.

Egyre nagyobb figyelmet kap az UTP itt, Erdélyben, emellett sokat játszol Budapesten és Szegeden egyaránt. Most épp a Transeuropa Fesztivál miatt vagy Kolozsváron, amiben közösen vettünk részt, bemutattunk egy köztéri színházi társasjáték-performanszt a lakhatással kapcsolatban.² El tudtad volna képzelni hat éve, hogy a karriered viszonylag rövid idő alatt ennyire beindul?

Azt hiszem, jó helyen vagyok most az életemben: a munkák, a felkérések, amiket kapok. Azt kellene mondanom, hogy meg vagyok elégedve azzal, ahol tartok, csakhogy nekem mindig kicsit máshol kezdődik ez a számítás. Ha tizenkilenc évesen kezdtem volna el a színművészetit, és most huszonöt lennék, azt gondolnám: „Mennyire király, hogy Szegeden,

² 2023. október 15-én Kolozsváron, a Transeuropa Fesztivál keretében mutattuk be a *YOU KNOW WHAT I KNOW?* című köztéri performanszunkat, egy színházi társasjátékot, amely a lakhatás témájával foglalkozik.

Budapesten, Kolozsváron is vannak projekteim, hogy már kétszer is voltam nemzetközi színházi fesztiválon!”. De én huszonnégy éves koromban újrakezdtém az életem. Most harminc vagyok, és azt érzem, ebben a korban talán nem itt kellene tartanom.

Azt az önmagammal szembeni elvárást, hogy megélek a művészetből – akár Romániában, akár Magyarországon –, el kellene engednem végre. Most azt látom, sosem fogok tudni megélni csak művészetből, és ezt nehéz elfogadnom. Hiába van több diplomám, nem ad megélhetést. Meg kell találnom, hogy mi az a kiegészítőfoglalkozás, amiben hasznosnak és értékesnek érezhetem magam – ahhoz hasonlóan, mint amikor színházat csinálok. Valószínűleg a gyerekeknél kell keresgélnem, mindig is imádtam tanítani.

Hosszú utat jártál be, amíg Szegedről megérteztél a kolozsvári Színház és Film Karra színművészetet tanulni, amit sikeresen el is végeztél, majd a Freeszfe színház és performansz osztályába jelentkeztél, aminek „gyermekként” született A nagy kacsashow című performanszod. Hogyan jutottál a színház világába?

A gimnázium után, 2012-ben kimentem Olaszországba. Ez azért fontos, mert egyébként tanítói szakra adtam be a jelentkezésemet, az ELTE-re, fel is vettek, végül mégsem mentem el, hanem kiköltöztem Olaszországba. Viszonylag jól megtanultam olaszul, és utána a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészkarán elvégeztem az olasz–magyar szakot, ami után tanítani szerettem volna. Közben – még az egyetem mellett – elkezdtem a színész szakot is az OKJ felnőttképzésén³. Azt gondoltam, olyan tanár leszek, aki majd délutáni drámafoglalkozásokat is tart. Akkor még másodlagos volt a színészet az életemben. Éreztem, hogy fontos, de azt, hogy ezzel szeretnék foglalkozni, sosem mertem senkinek elmon-

dani. Azt hiszem, már akkor sem kizárólag színész-színész akartam lenni, inkább színházzal akartam foglalkozni. Aztán volt egy törés az életemben, és azt éreztem, nincs veszténivalóm. Otthagytam a tanári mesterképzést, és először Marosvásárhelyen próbálkoztam meg a színivel, ahová nem vettek fel, majd Kolozsvárra felvételiztem, itt pedig láttak bennem valamit. Így kerültem ide.

Honnan jön a Noya név? Valami rémlik az egyetemi éveinkből, de nincs meg a teljes történet.

Erdei Máté osztálytársam kezdett el Noyának szólítani, még az egyetem alatt. Eleinte nagyon idegesített, de ahogy megszoktam a várost és a közösséget, akiből aztán sokan a barátaim lettek, rajtam maradt a név. Kisiskolás koromban nagy Majka-fan voltam,

Szántusz Noémi (Noya). Fotó: Kocsis Olga

³ Az OKJ (Országos Képzési Jegyzék) azon szakmák gyűjteménye, amelyeket a felnőttképzésben elismertnek tekint a magyar állam.

akkor rapper szerettem volna lenni, és a kitárlt művésznevem Noyka volt. Mivel ez közel állt a Noyához, irtózatosan megtetszett, hogy ebben van egy múltbéli faktor, hogy tizenöt évvel később, színművészként majd az lesz a nevem, hogy Noya – az egyetemen kapott becenév egyszer csak találkozott a kiskori elképzeléssel. Minden születésnapomon videoklipeket forgattunk; az iskolai farsangokon én voltam Noyka, aki Majka-számokat ranggal az egész osztály előtt, és ez kőkemény része volt az öt-hatodikos Noya identitásának – mindez a mostani, előadóművészeti identitásomhoz nem tud *nem* kapcsolódni.

Mi a véleményed a képzésekről, amelyekben részt vettél?

Mindkettő meghatározó számomra, mert a kolozsvári képzés után megalapítottuk az UTP-t, a Freeszfe első színház és performansz osztálya után pedig megszületett a Nemzeti Performansz Színház Kollektíva⁴. Meghatározó momentuma az életemnek, hogy voltak olyan tanárain Kolozsváron és Budapesten egyaránt, mint Tompa Andrea, Kozma Gábor Viktor, Albert Csilla, Rácz Endre, akik nemcsak tanítottak valamit, hanem segítettek megtalálni bennem azt, amiben én vagyok jó, amit én tudok. Az alkotófolyamatokban is ezt keresem: mi az, ami belőlem akar építkezni, létrehozni valamit.

Urbán András performansz-színházi gondolkodásmódjának megismerése is nagy hatással volt rám. Vele nem intézményesített keretek között találkoztam, hanem a szegedi Thealter fesztivál által szervezett alkotói workshopon, még 2014-ben. Ezt azért fontos megemlítenem, mert jóval később, Hudi Lászlónál és Goda Gábornál, akik a Freeszfe-képzés alatt voltak a mentoraim, újra tapasztaltam ezt a performatív, de sok szempontból eltérő gondolkodásmódot. Czirák Ádámmal,

⁴ A Nemzeti Performansz Színház Kollektívát a Freeszfe első színház és performansz osztályának három végzett hallgatója alkotta: Szántusz Noémi (Noya), Tóza Mikolt Emese és Kozma Zsófia Rebeka.

aki elméletet tanított a képzésen, rengeteg performansz-előadást néztünk és beszélünk át. Ezek formabontóak és inspirálóak voltak számomra. Úgy érzem, az utóbbi tíz évben összeért minden, amit régebben és amit mostanában tanultam.

Hogyan született A nagy kacsashow?

Én azzal dolgozom javarészt, ami éppen személyes problémája az életemnek. Amikor elkezdtem a színház és performansz szakot, az foglalkoztatott leginkább, hogy nekem miért nem sikerült találnom még egy normális fiút. Kíváncsi voltam, hogy nekem menne-e ez a házasság-dolog. Nagyon sürgettem, hogy valaki feleségül vegyen, de valamiért nem úgy alakult az életem, hogy ez megtörténjen. Azt éreztem, hogy a házasságra, a férjre, a családalapításra szükségem van, miközben az életem egy teljesen más forgatókönyv szerint zajlott és zajlik.

A Freeszfe képzésével párhuzamosan végeztem Kolozsváron a mesterképzést is. Mindkét helyre ugyanazzal a *Hotel Patria* nevű projekttel jelentkeztem. Ez egy dokumentarista színházi előadás lett volna, benne sok autobiografikus elemmel, ami végül nem valósult meg, mert egy idő után sokkal jobban elkezdett érdekelni az a téma, amit *A nagy kacsashow* jár körül. Míg a kolozsvári mesterképzésen vegyes volt a fogadtatás, (persze ez nagyban függ a felvételiztető bizottságtól), a Freeszfe-n ünnepelték a projektemet.

Miközben ennek a feszültsége dolgozott bennem, megtaláltam otthon a kacsabilimet, és tudtam, hogy ebből a kettőből előadás lesz. Az előadás tulajdonképpen a kacsabilire, ennek tág szimbolikájára és a galgamácsai gyermeklakodalmas⁵ dramaturgiájára épült. Ez

⁵ „A galgamácsai gyermeklakodalom a felnőtt lakodalmi szokásokat utánozó gyermekjáték, amelyben minden szerepkör megtalálható (menyasszony, vőlegény, pap stb.), ahol süteményeket kínálnak és közös tánc-eseménynek adnak teret a jelenlévők a lakodalmas játék által.” Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/gy-728FC/>

utóbbi konkrétan egy Pest megyei népi gyermekjáték, amit a negyedik osztályos ének-zene tagozatos tankönyvemben találtam meg. Mint utóbb kiderítettem egykori tanító nénimtől, az osztályom negyedikesként ezt megtanulta saját magától, és elő is adtuk. Ennek a gyermeklakodalmas játéknak a dramaturgiája olyan keretet biztosított, amibe beépíthettem saját személyes történeteimet.

Az előadás népi háttere egy Pest megyei játék, ugyanakkor a székelyruha első perctől ott a színpadon, látható helyen. Ez a székelyruha, ami édesanyádé volt, időközben fel is kerül rád. Milyen szerepe van ennek az előadásban, hogyan van jelen az identitásodban?

Fontos az a női vonal, amit otthonról kaptam, ahogyan anyukám felnevelt. Minden család szál az életemben a székely nőkhöz vezet vissza, alapvetően ezeket a székely női szere-

peket kellett volna továbbvinnem az életben. Anyukám volt az első, aki megszakitotta ezt a szerepet, és én vagyok a második, aki sokkal jobban. Azt gondolom, sokkal több értéke van egy nőnek annál, mint amit – olykor még most is – a székely közösségekben betölt. Viszont azáltal, hogy én veszem fel ezt a székelyruhát, új jelentést is adok neki.

A nagy kacsashow-ban minden én vagyok – tárgyban és médiumban kifejezve: hangfelvétel, videó, ének, tárgyak, történetek, képek. Minden, ami megjelenik az előadásban, valamikor megtörtént velem. Azt hiszem, ez fontos része. Ebben az előadásban minden kellék, díszlet, történet hozzám tartozik. Anyukám székelyruháját viselem, a menyasszonyi ruha a nagynénémé, az ének-zene tankönyvem, a saját otthoni vázáink, kerámiák, amiket én készítettem, a virágok, terítők, abroszok mind otthonról vannak, az összes kis tárgy. Ez a performansz-előadás az én huszonkilenc évem szerelmi életének, pozitív és negatív történéseinek tárháza. És az álom, hogy mind-

gyermeklakodalom-72936/ (letöltés dátuma: 2023. 11. 12.).

A János nem vitéz című immerzív játékunk bemutatóján. Fotó: Tóth Helga

A nagy kacsashow. Fotó: Lipovecz Orsolya

ezek ellenére nekem is jó lesz, egyszer engem is feleségül vesz valaki.

Miért fontos számodra a kacsabill?

Az ürités szimbollikája miatt. Mert minden eddigi alkotói folyamatom egy üritőfolyamat volt. Az *Ajándékul vegyétek tőlemben*⁶ egy gyermekori traumámat dolgozom fel, a harmadéven létrejött *4.48 Pszichózisban*⁷ a halálról való gondolkodásom jelenik meg, amit otthonról hozok. A *Jaj a legyőzötteknek, avagy süssünk-*

*főzzünk másnaposan*⁸ című előadásban a tágabb családom alkoholbetegségéről nyilatkozom. Számomra igazából minden alkotás egy-egy üritőfolyamat: kiadok magamból valamit, ami már túl sok bennem.

Az előadás során lelkileg és testileg is lecsupaszítod magad bizonyos helyzetekben. Semmi sincs rejtve a színpadon. Te kevered a zenét, beszélsz a szerelmi életedről, átöltöztöl a színpadon. Mit gondolsz, szükségesek ezek a színházi pillanatok ahhoz, hogy aztán a nézőkből résztvevők lehessenek?

És a színházat is lecsupaszítom. Vannak, akiket kizökkent, ha mindent látnak a színpadon. Én viszont azt szeretem, ha mindent lát a néző.

⁶ *Ajándékul vegyétek tőlem*, 2021. Szántusz Noémi egyetemi éveinek utolsó időszakában született meg ez a performansz, amely az első találkozása a műfajjal. Mivel vizsgaidőszakban a próbatermek tele voltak, Noémi raktárakban, takarásokban próbált, amely arra ösztönözte, hogy merjen kísérletezni a nem konvencionális színházi terekben való alkotásra.

⁷ *4.48 Pszichózis*, 2021. Az egyetem utolsó évében létrejött vizsgaelőadás Sarah Kane azonos című drámájából ihletődve. Játsszák: Szántusz Noémi, Varga Péter, Bálint Előd, Nagy Kopeczky Kristóf.

⁸ *Jaj, a legyőzötteknek, avagy süssünk-főzzünk másnaposan*. Rendezte: Benkő Imola Orsolya. Játsszák: Szántusz Noémi Noya, Ács Tamás, Szilágyi Szabolcs, 2022. A Homo Ludens Project meghívásos alapon invitálta Noémit ebbe az előadásba, ami Cserna Szabó András és Darida Benedek azonos című műve nyomán készült.

Azt is lássa, hogy késik a zene, mert nem úgy működik a laptopom. Ha tüsszentek, ha vizet iszom. Ahogy mondd te is: lecsupaszodom. Azt hiszem, az én performanszaimban nem testileg csupaszodom le, hanem belülről, lelkeleg, ott válok sérülékennyé. Nem egy Abramovič-féle performansz, ahol a test meztelen és ki van téve mindennek. Azt hiszem, a lelket teszem ki, és azzal lehet bármit csinálni. Egyébként pont az *It's a MATCH – or will be – maybe*⁹ című performanszban történik meg először, hogy teljesen meztelen vagyok az előadásban, ez új volt nekem, ezt is kipróbáltam, de alapvetően az én performatív nyelvem a lélek kirakatba tétele.

⁹ *It's a MATCH – or will be – maybe*. Rendezte: Tózsza Mikolt Emese; Artus Stúdió, 2023. A Staféta program keretében megvalósult előadás, amely a kortárs fiatal felnőttek egyik jelentős dilemmájával, a párkereséssel foglalkozik a Tinder idején.

A nagy kacsashow végére a nézők valódi résztvevőkké válnak – mi ennek a technikája / hogyan építetted fel ezt a folyamatot?

Ott kezdődik az előadás, hogy minden érkező kap egy kártyát, amire ráírja a nevét és elhelyezi a térben lévő asztaloknál oda, ahová majd a későbbiekben ülni szeretne. Először egy klasszikus, frontális tételrendezést használok, ettől a néző biztonságban érzi magát.

Nem volt rajtuk sötétség, nagyon odafigyelünk, hogy a nézők kevés helyzetben legyenek teljesen sötétben, hogy tudják belenézni a szemükbe. Már a lecture-performansz alatt kimegyek a nézőtérre, ezzel is jelezve, hogy nincs éles határ köztem és köztük. Sokat tanultam arról, hogyan kell megnyerni a nézőt, hogy ne olyan előadást csináljak, amitől megerőszkolva érzi magát. Azt hiszem, az volt a technikám, hogy szép lassan vonom be őket, mígnem annyira megnyílok nekik – a nagymonológ, az életem nagy monológja által –, hogy bár még kint ülnek a nézőtérre, teljesen velem vannak.

A nagy kacsashow. Fotó: Révész Róbert

Az ezt követő pillanatban már a lakodalmas vendégseereget alkotják: jönnek a kaják, az italok, és együtt vagyunk ebben a közös buliban. Az előadás mindig egy nagy tánccal zárul, mint egy igazi lagziban. Én ebben a lépésről lépésre-dologban hiszek. Abban, hogy semmi sem kötelező. Mindezt trükkösen kell kitalálni, hogy ne én akarjam behívni őket, hanem ők akarjanak bejönni, maguktól. Ne kényszer legyen a részvétel, hanem a nézőben szülessen meg a gondolat, hogy „úrsten, én mennyire el akarok menni Noyának a lagzijára”.

Jönnek az ételek, italok, elkezdődik a kínálgatás, a koccintás, a közös tánc. Hogyan írnád le a kapcsolatod az étkezéssel mint közösségi, rituális eseménnyel?

Ha visszaemlékszem, az iskolában, az egyetemen, az UTP-ben is a legnagyobb közösségi élmények ezek voltak: az együtt kajálások a menzán, az ebédek, a vacsorák, a bárban, a kocsmákban együtt töltött italozások. A leg-

nagyobb dolgok mindig itt, az asztalnál történnek. Ha abban hiszek, hogy a színház egy nagy közösségi élmény, és a kajálás is egy közösségi élmény, akkor valahogy a kettőt nyilván megpróbálom összelegőzni. Lakodalom nincs evés-ivás nélkül. A performansz során körbemegyek a pálinkámmal, koccintok az emberekkel, koccintanak értem, ünnepelnek engem. Elmosódnak a határok a fikció és realitás között, és aközött is, hogy ismerjük-e egymást a nézőkkel vagy sem. A lakodalmi szituáció miatt mindenki rokon és ismerős lesz.

Goda Gábornál láttam ilyet legelőször a *Kérész Művek*ben, ahol sokszor a színpadon vannak az asztalok és a nézők itt foglalnak helyet. A nagy kacsashowban is ez történik. Egy asztalnál ülni valakivel, akit nem ismersz, sokkal kínosabb, mint amikor a színházban, a sorokban ülsz és nem ismered a melletted lévőket. Ezért is jó az étel: beszélgetési alapot ad, benne van az interakcióra való lehetőség.

De ez az evés-ivás a színházban nem működik magától. Szerintem akkor lesz étvágya a

A nagy kacsashow. Fotó: Révész Róbert

nézőnek mind az ételre, mind a performanszra, ha én olyan lelkiállapotban vagyok ott, hogy van bátorságom és hajlandóságom megosztani a személyes történetemet. Ha megpróbálok bármit is eljátszani, akkor ez az előadás nem működik. Az elején nehezen találtam meg, hogy ne színészből oldjak meg jelene-
teket. Szóval szerintem az egyik legnehezebb dolog az önreprezentáció.

Milyen terveid vannak kilátásban?

Nehéz lesz felsorolni. Remélem, nem felejték ki semmit. A szegedi bázisú *Homo Ludens Project*t – akik meghívták korábban magukhoz alkotni – most egy kétéves folyamatban veszünk részt. Első körben részvételi filmezést tanultunk Haragonics Sárítól, és az itt szerzett tudást, módszereket visszük majd el középiskolásoknak, hogy az osztályon és iskolán belüli problémáik feldolgozására kínáljunk nekik izgalmas módszereket. Tavaly a Nemzeti Performansz Színház Kollektívával hoztunk össze két köztéri színházi társasjátékot. A *The Great Eight*¹⁰ a nyolcadik kerületben és a *Közjáték*¹¹ a tizenegyedikben tavasszal tervezzük továbbjátszani. Az UTP-vel továbbra is a színházi nevelés megszórásával foglalkozunk.

¹⁰ *The Great Eight*, Nemzeti Performansz Színház Kollektíva. Sétavezetők: Kozma Zsófi Rebeka, Szántusz Noémi (Noya), Tóza Mikolt Emese, 2023. A Stereo Akt 10. évét ünneplő fesztiváljának keretében debütált a Nemzeti Performansz Színház Kollektíva a *The Great Eight* játékos utcai sétájával.

¹¹ Olyan színházi társasjáték, amelyben a résztvevők egyszerre fejlesztői is a játéknak, ahol színházi és közösségi feladatokon keresztül gondolkodhatnak a budapesti 11. kerületben, ismerkedve az ott élők történeteivel.

2024 januárjától továbbjátsszuk a *János nem vitézt*, illetve a *Vigyázz, kész, állj!*-t Erdély különböző helyszínein. Az első rendezésem, a *Mert olyan uncsi lenne nélkülem*¹², egy festőiskolás performansz, a Jurányiban látható, átélhető. A *nagy kacsashow*ból is, azt érzem, van még minimum kettő bennem, amit Erdélyben szeretnék játszani, Kolozsváron és Csíkszeredában. Mindkettőt olyan helynek gondolom, ami nyitott lenne erre. Tavasszal pedig bemutatom az új előadásomat is, amit a porckorongsérvem és a kiégés-közel állapatom inspirál.

Hol látod magad öt év múlva?

Remélem, öt éven belül lesz már gyerekem, szóval a saját gyerekemmel is el leszek foglalkozni, de mások gyerekei is eléggé érdekelnek. Örülnék annak, ha ez a nem-dramatikus színházi vonal bekerülne az oktatási intézményekbe, eljutna a drámatagozatokra. Szívesen tartanék állandó kurzusokat ilyen intézményekben. Azt is el tudom képzelni, hogy a színházon kívül még foglalkozom valamivel. Valami teljesen mással. Lehet, keresek valami aktivistatevékenységet. Ami biztos és állandó: az a szemléletem, hogy meg akarom váltani a világot, megmarad.

¹² *Mert olyan uncsi lenne nélkülem*. Rendezte: Szántusz Noémi (Noya), 2023. Konceptuális performansz, amely a Trafó Kortárs Művészetek Háza *Next Fest* elnevezésű fesztiválján került bemutatásra: Noémi festőművészekkel együttműködve hoz létre olyan performanszt, amiben a nézők kipróbálhatják, hogy milyen a modell szerepében lenni, a róluk készült alkotást hazavihetik, és mindeközben megismerhetik a művészt, aki a portréjukon dolgozott.